

komunitě může víru člověka utužit, společné modlitby mohou přinést pocit, že někam patří. Na druhé straně z autorova vlastního životního příběhu vyplývá, že cesta k víře a Bohu je ryze individuální záležitostí. Stejně tak rozhovor s Bohem a vztah k němu, dle mého názoru, těžko zprostředkuje sebevíc působivé kázání, ale musíme se jim nejprve otevřít ve svém nitru. To je ostatně Ježíšovo poselství...

Na závěr bych se ráda krátce zamyslela nad tím, pro koho je vlastně kniha určena a komu ji lze doporučit. Na rozdíl od Hoškových odborných publikací jde tato kniha méně do hloubky a sám autor ji prezentuje jako „populární uvedení do tématu“ (s. 8). Pro laika představuje kniha poněkud náročnou četbu a snaha o co nejširší záběr částečně narušuje kontinuitu textu. Cíle se však autorovi podařilo dosáhnout, jako seznámení s danou tematikou je velice zdařilá.

Hošek, Pavel. 2012: A bohové se vracejí: proměny náboženství v postmoderní době. Jihlava: Mlýn.

POUŽITÁ LITERATURA

Bartošek, Jan. 2015. „Islamizace Evropy už začala.“ *Právo* 25/ 9 (12. 1. 2015): 7.

Halama, Ota. 2006. „Úvaha o kořenech českého ateismu.“ In *Český ateismus – příčiny, klady, zápory : sborník příspěvků z kurzu pro kazatele ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 24.–28. ledna 2005*, ed Kitta, Michal, 56–59. Benešov: Eman.

Hošek, Pavel. 2014. *PrimeNet*. Viděno 15. 12. 2014. <http://www.prime-net.cz/pribehy/pavel-hosek>.

Nešpor, Zdeněk, R. 2010. *Náboženství v 19. století: nejčirkevější století, nebo období zrodu českého ateismu?*. Praha: Scriptorium.

Vavroň, Jiří. 2014. „Věříme magii, kartáčkám, amuletům.“ *Právo* 24/ 303 (31. 12. 2014): 1,2.

Markéta Křížová – Otroctví v Novém světě od 15. do 19. století (2013)

Filip Strych

*Katedra historických věd, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni
filip.strych@hotmail.com*

FENOMÉN otroctví patří mezi nejpálčivější problematiku spojenou především s novověkým kolonizováním Latinské Ameriky, Karibiku a později i Severní Ameriky. Nejednalo se pouze o podrobení místních obyvatel jakožto otroků, ale rovněž je nutné připomenout transporty z otročených původních obyvatel především ze západního pobřeží Afriky do výše zmíněných destinací. Dělo se tak v rámci trojúhelníkového obchodu mezi Evropou, Afrikou a Amerikou. Evropské lodě přivážely do Afriky průmyslové zboží (většinou kovové předměty, bavlněné látky, střelné zbraně), které směňovaly za africké otroky. Ty následně přepravovaly do Nového světa, kde se odehrála další část „směnného obchodu“ za koloniální zboží putující zpět do evropských přístavů a dále ke spotřebitelům na starém kontinentu. Recenzovaná kniha Markéty Křížové *Otroctví v Novém světě* se zabývá právě touto problematikou.

Autorka publikace, Markéta Křížová, vystudovala etnologii a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde nyní působí ve Středisku iberoamerických studií. Mezi její hlavní zájmy patří indiánské kultury Nového světa a koloniální dějiny Ameriky. Vydala odborné monografie *Ideální město¹ v divočině* a *The Strength and Sins of this Western World²*.

Recenzovaná kniha, obdobně jako většina knih vycházející v nakladatelství LN, má charakteristický přebal, a lze ji tak snadno rozpoznat. Na její obálce nalezneme vyobrazení z aukce otroků ve Virginii. Stejně tak i grafická úprava vychází z jednotného stříhu „lidovek“;

1 Křížová, Markéta. 2007. *Ideální město v divočině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

2 Křížová, Markéta. 2008. *The strength and sins of this western world*. Praha: Karolinum.

moderní písmo vhodně doplňuje obrazová příloha vykreslující různé dějinné události, osobnosti či situace z dané doby (Bartolomé de Las Casas na s. 40; bukanýrské lodě s. 86; trestání otroků s. 134; Toussaint Louverture s. 222). Za zmínku taktéž stojí příložené mapy zachycující různá období otrokářství, resp. kolonialismu; nalezneme zde například vývoj od antických dob do současnosti s vyznačením pěti geografických oblastí (antické Řecko a Řím, evropské kolonie v Karibiku, Brazílie, jih budoucích USA), kde se otroctví stalo klíčovým prvkem pro hospodářské přežití a pro sebeidentifikaci obyvatelstva.

Autorka si vytyčila pro svou práci mnohé cíle, které se jí podařilo naplnit. Publikace je rozdělena na osm částí, ve kterých se postupně dočká analýzy jak samotný pojem otroka a jeho sociální status, tak i fenomén otroctví se všemi svými proměnami v čase. Antické otroctví je v knize chápáno jako předehra k tomu novodobému, i když se kořeny obojího značně lišily (váleční zajatci versus původní obyvatelé Afriky). Nechybí ani názory jednotlivých antických myslitelů od Aristotela, Platóna, Seneky či Petronia, kteří vesměs otroctví považovali za „přirozené rozdělení majetku mezi lidmi“. Středověké otroctví podle Křížové tvoří most mezi antickým a novodobým otroctvím. Po těchto úvodních kapitolách se čtenář přenesne přímo do začátků moderního otrokářství, které trvalo po tři staletí.

Velký přínos publikace vidím už v úvodu, kdy se nám dostává celá řada charakteristik otroka a otroctví nejen z historické perspektivy. Zaznívá zde totiž několikrát pojem sociální smrt, který původně pochází z oboru antropologie. Ačkoli se někomu může úvodní část knihy zdát jako nadstavba, je na místě připomenout, že takto čtenář snáze pochopí danou problematiku, vývoj pojmu otrok a jeho postavení. Tento výklad nastiňuje i sama autorka. Velmi kvituji zasazení otroctví v Novém světě do celosvětového kontextu v podobě vývoje tohoto fenoménu od antiky do konce středověku – počátku novověku. Jako stěžejní část celé práce spatřuji třetí kapitolu pojednávající o životě otroků v Americe. Dostává se nám do rukou netradiční pohled na společnost otroků; dozvídáme se o jejich zvycích, tradicích, konverzi či rozvoji milenaristických kultů. Markéta Křížová svým reflexně-komplexním, a především historicko-antropologickým přístupem k historii nabourává tradiční zažitá postupy mnoha historických prací, opírajících se hlavně o fakta, vzájemné kontakty, soupeření a střety.

Celkový interdisciplinární přístup k otroctví sleduje nejnovější trendy v oboru humanitních věd tak, jak si moderní historická věda žádá. Pokud by zůstalo pouze u povrchního popisu, kde se co stalo, kniha by nemusela zcela využít svůj potenciál, kdy podobná témata přímo vybízejí k interdisciplinaritě. Bohužel ne všichni současní historici si toto uvědomují. Trend dějin každodennosti v kombinaci s historickou antropologií pak představuje vodící linku celé publikace. Čtenáře neobtěžují telefonní seznamy jmen, ale spíše může nahlédnout do dějin každodennosti, dozvídá se například o službě otroků v karibských cukrovarech či jejich symbolickém křtu a podobně. Kniha podle všeho vychází i z autorčiných přednášek, a proto považuji za užitečné prokládání textu odkazy na jednotlivé události s patřičným vysvětlením (filibustýři, skupiny míšenců, stručná charakteristika sedmileté války, Benjamina Franklina, Toussainta Louvertura a dalších). Každou kapitolu pak zakončuje přehledná chronologická tabulka jako shrnutí.

V závěru knihy, který sice nese název epilóg, ale tak trochu postupně otevírá následnou debatu, se autorka soustředí na koloniální odkaz spojený s otroctvím. Zmiňuje především afrobrazilský tanec samba, symbol dnes již tradičního karnevalu v Rio de Janeiru, lidovou magii a léčitelství či rastafariánské náboženství spojené s osobou Haile Selasieho, „proroka“ který vyvede lid do zaslíbené země Zionu – Afriky. S rastafariánstvím je úzce spojen i dodnes populární hudební styl reggae a jeho nejznámější protagonista Bob Marley. I tyto politické a kulturní osobnosti jsou dědictvím staletí otrokářství evropských mocností v Americe. Autorka sice zmiňuje, že se chce zdržet morálního hodnocení, ale tomu se nedá při podobně zaměřené publikaci vyhnout. Nastíňuje dva zajímavé scénáře: Je možné aplikovat dnešní morální standardy retrospektivně, když zločiny proti lidskosti byly poprvé zmíněny v r. 1945? A pokud by se Západ odmítl podílet na jakýchkoli reparacích, nepřízná tak svou vinu? Souhlasím s názorem, že odpovědnost nenese pouze Západ, ale i státy Blízkého východu spolu s tradičními africkými státy, jejichž rodiny datují svou moc právě do období obchodu s otroky. Lze si ale jen obtížně představit, k jaké skupině obyvatel by odškodnění směřovalo či jak by se podobné odškodnění vymáhalo. Toto dilema však musí rozřešit každý čtenář sám, protože podle mého na tyto otázky neexistují jednoznačné odpovědi vzhledem ke komplikovanosti a zainteresovanosti.

sovanosti mnoha stran v obchodu s otroky.

Knihu Markéty Křížové vřele doporučuji všem zájemcům o koloniální dějiny nejen v Novém světě, ale i v Africe. Může sloužit studentům iberoamerikanistiky, afrikanistiky, antropologie, rozvojových studií, ale i laikům se zájmem o mimoevropské dějiny.

Křížová, Markéta. *Otroctví v Novém světě od 15. do 19. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

M. Pavlásek – J. Nosková (eds.) – Když výzkum, tak kvalitativní: serpentinami bádání v terénu (2013)

Kateřina Dobrovolná

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni
dobrka@ksa.zcu.cz*

TENTO sborník, vydaný v roce 2013, tvoří několik příspěvků z mezinárodní studentské konference *Když výzkum, tak kvalitativní! Serpentinami bádání v terénu*, jež se konala v listopadu roku 2012 v Brně na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity pod patronátem Ústavu evropské etnologie v součinnosti s Východoevropským vzdělávacím a kulturním centrem. Publikace má dle slov editorů Michala Pavlásky a Jany Noskové přispět k porozumění současné epistemologii sociálních věd, které nacházejí své těžiště především v kvalitativním výzkumu, ale také k lepšímu pochopení procesu vzniku etnografické, historické či sociologické znalosti.

Sborník se skládá ze čtyř tematických oddílů, přičemž první část tvoří tři studie týkající se terénního výzkumu v „cizím“ až „exotickém“ prostředí. Zde je však zároveň kladena otázka, co je v současnosti pojmem „cizí“ a „exotické“ myšleno, neboť se oba tyto pojmy vyvíjejí a ne-

musejí již dnes nutně znamenat „geograficky vzdálené“ a „kulturně zcela odlišné“. Tento naposledy zmiňovaný bod by byl jistě zdůrazněn mnohem lépe, kdyby se tato myšlenka vyskytovala ve více nežli v jednom textu, a to v textu Lukáše Dirgy, jenž prováděl výzkum v „totální“ instituci vězení, kde zkoumal tamní dozorce. L. D. provedl sedmáct nestrukturovaných rozhovorů s muži pracujícími ve věznicích typu C (druhý nejpřísnější typ vězení) a snaží se v textu popsat své vlastní zkušenosti s postupem výzkumu v takovémto prostředí.

Skutečně geograficky dále, a to na Balkáně, svůj terénní výzkum provedla Barbora Machová. Autorka studie se zabývá prostředím makedonského venkova, kde popisuje mimo jiné proměny vnímání její osoby ze strany rodiny, u níž pobývala, kdy byla zpočátku považována za hosta a kohosi „nového“, koho je potřeba hostit a chránit (výzkumnici zpočátku chybělo soukromí, na které byla zvyklá ze svého kulturního prostředí; byla někým neustále hlídána a kupříkladu psaní poznámek byla nucena provádět po večerech, kdy byla již pouze s dcerami hostitelské rodiny, neboť zapisování čehokoliv během dne zneklidňovalo ostatní členy rodiny a narušovalo přirozenou atmosféru), což se postupem času změnilo v někoho, jehož otázky jsou spíše na obtíž.

Do turecké vesnice Yörük, čili ještě o něco geograficky dále, se vydala Kateřina Vytejková, která v textu reflektuje postupnou změnu jejích původních výzkumných záměrů z důvodu nových zjištění, tzv. „nového vědění“. Do této lokality ji původně přivedl zájem o architekturu. Autorku však později zaujalo, jak je možné, že kočovníci v Yörüku vlastnili stejně honosná obydlí jako obyvatelé měst. Začala se zabývat mimo jiné založením této vesnice a došla k zajímavým závěrům, jako například, že tradice této „nomádské vesnice“ jsou „vynalezené“, což bývá v Turecku relativně častý jev.

Dalším tematickým oddílem je souhrn opět tří textů, v nichž je kombinováno zúčastněné pozorování a rozhovory. Tyto studie se týkají výzkumu v komunitě, jež je, nebo se teprve stává, komunitou „vlastní“ (změna z „outsidera“ v „insidera“), kdy má výzkumník s touto skupinou zkoumaných jedinců například stejné pracoviště či bydliště. I přes fakt, že výzkumník může být „insiderem“, lze na známou komunitu pohlížet jako na cizí a novou.

Jakožto pracovník studentského rádia, provádějící půlroční výzkum ve vlastní komunitě, popisuje Peter Dolník jistou tenzi ve vztahu